

Lutkovno gledališče
Maribor

SAŠA ERŽEN

V ŠTIRJE NEUSTRAŠNI

*Sam greš hitreje,
a v družbi prideš dlje*

Gradivo pripravila
Katarina Klančnik Kocutar

PREDLOGI ZA PRIPRAVO NA OGLED PREDSTAVE

Besedilo za predstavo *Štirje neustrašni* je nastalo po znani zgodbi z naslovom *Bremenski mestni godci*, ki sta jo zapisala brata Grimm. Saša Eržen je zgodbo na pobudo režiserja Marjana Nečaka dramatiziral in posodobila.

Ohranila je like iz prvotne zgodbe – osla, psa, mačko in petelina, a jih postavila v sodobni čas. Vendar je glavna ideja ostala v ospredju in enako živa, kot je bila v času nastanka zgodbe.

Osel ne zmore več dela za svojega lastnika; ta meni, da mu bo najbolj koristil, če ga predela v klobase. Psička naj bi iskala tartufe, a jih ne najde, zato v strahu pred jeznim lastnikom pobegne. Mačka ne zmore več loviti miši in to zelo jezi njenega gospodarja. Petelin pa kikirika po navdihu ob vseh urah dneva, zato mu grozi, da bo pristal v juhi. Ubežniki na svoji poti, lačni in prezeblji, naletijo na hiško v gozdu, v kateri živita roparska mati in sin. Ta se pripravlja na svojo nočno službo. Živali jima prekrižajo načrte, ju preženejo iz hiše in najdejo naropani plen. Pošteno ga vrnejo lastnikom in so zato do konca življenja preskrbljeni s klobasami, koruzo in korenčkom. Da pa bi bila zgodba še bolj zanimiva, zmagajo na Zlati popevki, tekmovanju za najboljšo pesem.

PREDLOGI ZA OBRAVNAVO PO OGLEDU PREDSTAVE

Pravljica bratov Grimm je bila prvič objavljena leta 1819 v drugi izdaji pravljič bratov Grimm pod naslovom *Bremenski mestni godci* (Die Bremer Stadtmusikanten).

Osel, petelin, mačka in pes, ki nastopajo v zgodbi, so postali izjemno priljubljeni že v izvorni različici in tudi v številnih poznejših predelavah, slikanicah, na odrih, v radijskih igrach, ilustracijah in drugih likovnih upodobitvah.

Priljubljenost zgodbe gre pripisati številnim razlogom.

Literarni žanr živalske basni je že od antike izjemno pogost. Živali privzemajo človeške lastnosti in s svojimi pozitivnimi ter negativnimi zgledi učijo o tem, kaj je prav in kaj narobe. Tako je na primer lisica praviloma zvita in pretkana, mravlja delovna, črček brezskrben in lahkomišeln, pes zvest, petelin postavljaški in glasen ... Živali, ki predstavljajo sebičnost, hudobijo

in so nasilne, so v zgodbah premagane. V kozji rog jih uženejo manjše, fizično šibkejše, a pametne živali. V basnih običajno zmaga dobrota, pozitivne lastnosti so nagrajene, predvsem pa je vedno jasen nauk zgodbe.

Živali v pravljici Bremenski mestni godci predstavljajo služabnike, hlapce in dekle tistega časa. Tako sta lahko pisatelja zelo neposredno spregovorila o krivicah, ki so se jim godile, ko so se postarali, obnemogli in niso več koristili svojim gospodarjem ter so zato morali od hiše. Uporabila sta živalske like in skozi njih predstavila nižji sloj prebivalstva. A ti junaki se povežejo ter s skupnimi močmi, odločnostjo, pogumom in solidarnostjo najdejo novo življenjsko pot in premagajo nemilo usodo, v katero so bili pahnjeni.

Brata Jacob (1785–1863) in Wilhelm Grimm (1786–1859)

sta zbirala in objavljala ljudske pravljice; bila sta lingvista, folklorista, postala pa sta sinonim za obsežno zbirko zgodb, ki še danes ostajajo kanonske pravljice v vsaki knjižnici in v tisočih predelavah. Verjetno je usoda njune družine botrovala temu, da imajo nekatere pravljice družbenokritično noto. Med njimi zagotovo prav Bremenski mestni godci. Družina je namreč po začetnem blagostanju in po smrti očeta Philippa (1796) postala revna in otroci (najstarejši Jacob je bil star komaj 11 let) so se težko prebijali skozi mladost ter krivice ekonomske razslojenosti skusili na svoji koži.

..... RAZMISLEK

Skupaj z otroki se spomnite kakšnih zanimivih zgodb, v katerih nastopajo živali. V knjižnici poiščite Ezopove basni, Zverinice iz Rezije in mnoge druge znane zgodbe o živalih. Pokukajte na spletno stran Lutkovnega gledališča Maribor in pobrskajte med naslovi predstav; tam se skriva še več zgodb, v katerih nastopajo živali.

Zakaj sta brata Grimm izbrala prav Bremen kot mesto, kamor so živali namenjene?

Bremen v naslovu pravljice se nanaša na mesto Bremen na severu Nemčije. Bremen je metafora za kraj hrepenenja. V hanzeatskem obdobju je mesto uživalo posebne mestne pravice in svoboščine ter od srednjega veka do konca 18. stoletja zaposlovalo mestne glasbenike.

Bremen je bil tudi kraj, skozi katerega so izseljenci potovali vzdolž reke Weser do čezmorskih krajev. Morebiti je izbiri Bremna v zgodbi

..... NAMIG

V Bremnu in številnih drugih mestnih po svetu je postavljenih veliko skulptur, ki predstavljajo štiri živalske junake iz pravljice. Na spletu poiščite, kje vse stojijo in kako se med seboj razlikujejo.

.....

OSEL

Osli nastopajo v številnih pregovorih in rekih:

O oslovski naravi ljudje nimajo najboljšega mnenja. V Franu piše, da osel rečemo omejenemu, neumnemu človeku. Nekomu, ki naredi res veliko neumnost, rečemo *kronani osel*. Kljubovalnemu človeku rečemo, da je *trmast kot osel*. Poznamo izraz oslovska klop, kamor so nekoč posedli učence, ki niso česa znali. Tukaj se spomnimo na Ostržka, ki se spremeni v oslička, ker noče hoditi v šolo.

PETELIN

V zgodovini je za številna ljudstva petelin predstavljal simbol sonca in

ognja. Njegova rdeča krona na glavi spominja na ognjene zublje. Zato je znan izraz *rdeči petelin*, ki pomeni požar. Na strehe hiš, cerkva in drugih zgradb so dajali pločevinaste figure petelina, da bi s tem odvrnili strelo. Po vraževernih predstavah naj bi petelin imel magično moč, njegovo petje pa naj bi odganjalo zle duhove, saj naznanjuje sončni vzhod. Zanimivo je, da se tudi sprožilcu na strelnem orožju reče petelin – potegnil je za petelina.

RAZMISLEK

*Kako rečemo oglašanju petelina in kako rečemo oglašanju kokoši?
Za bolj poglobljeno raziskovanje poiščite na spletu, kako se živali
oglašajo v drugih jezikih.*

MAČKA

(latinsko *Felis catus domestica*) ima gibko telo, hitre reflekse, ostre vpotepljive kremplje in močne zobe. Je priljubljena domača žival, a veliko bolj samosvoja kot pes. Je nočna žival z očmi, ki dobro vidijo v temi, in občutljivimi brki.

V temi se mačje oči svetijo, zato odsevnim telesom, ki jih uporabljamo na kolesu ali drugje, rečemo *mačje oči*.

Mačka si je prislužila veliko besednih zvez in pregovorov:

Prenašati kaj kot mačka mlade.
Presti kot mačka.
Ko mačke ni doma, miši plešejo.
Ko mački stopiš na rep, zacvili.
Še mačka lahko škofa (papeža) pogleda.
Mačka miško, miš pšeničko ...
Mačke imajo devet življenj.
Biti (gledati se) kot pes in mačka.
Hoditi kot mačka okrog vrele kaše.
Igrati se s kom kot mačka z miško.
Ti je mačka snedla jezik?
Star maček (izkušen, spreten, prebrisan človek).
Režati se kot pečen maček.
Kupiti mačka v žaklju.

Za Egipčane so bile mačke izjemno pomembne živali, saj so pred mišmi in podganami varovale skladišča žita. Častili so jih in boginji Bastet nadeli mačjo glavo, v poznejšem obdobju pa so jo prikazovali kot mačko v celoti.

Če je kdo poškodoval mačko, je bil za to strogo kaznovan. V bogatih družinah so jih krasili z nakitom, ko pa je mačka umrla, so jo mumificirali in

pokopali v sarkofagu v obliki mačke.

RAZMISLEK

*Obstaja še veliko divjih mačk in zveri, ki sodijo v isto družino mačk.
Raziščite družino mačk v knjigah in na spletu in najдите vsaj tri velike
divje mačke ter jih poimenujte.*

PES

(Latinsko ime *Canis lupus familiaris*)

Rod *Canis* vključuje današnje vrste volkov in šakalov. Sivi volk (*Canis lupus*) bi naj bil prednik udomačenega psa. Udomačili so ga pred skoraj 15.000 leti in je bil prva udomačena žival. Psi spremljajo ljudi kot delovne živali, čuvaji, lovski pomočniki ali hišni ljubljenci. Na svetu živi med 700 milijonov in milijardo psov.

Kinologija je skupni izraz za dejavnosti vzrejanja, vzgoje in neformalnega preučevanja psov, znanstveno pa pse proučujejo biologi – zoologi.

Pse so skozi tisočletja selektivno križali in vzgajali, da bi poudarili nekatere fizične lastnosti in njihov značaj za različne vloge, v katerih so si jih želeli.

Rezultat je največja raznolikost telesne zgradbe znotraj iste vrste med živalmi. Že razpon velikosti je izjemen: najmanjši znani pes je bil jorkširski terier, ki je kot odrasel dosegel manj kot 10 centimetrov v dolžino ter tehtal zgolj 113 gramov. Na drugi strani so zelo velike pasme, kot so angleški mastifi, ki lahko presežejo 100 kg teže. Najvišji znani pes pa je bila nemška doga Zeus z 1,2 metra plečne višine.

Psi imajo izredno dober voh, ki je pomemben pri lovu in sporazumevanju med njimi. V nosu imajo povprečno 125 do 220 milijonov receptorjev, kar je petindvajsetkrat toliko kot človek; nekatere pasme, ki so jih križali prav z namenom, da bi imele oster voh, kot na primer pes sv. Huberta, pa še bistveno več. A naša junakinja v zgodbi ni posebej dobra pri tem početju, kajne?

Psi veljajo za zveste živali, privržene svojemu gospodarju. Od tod prihaja besedna zveza zvest kot pes. A pogosto se znajde tudi v drugačnih besednih zvezah: *biti na psu, biti kot pes in mačka, lačen kot pes, moker kot pes ...*

NAMIG

Spomnite se pesmice Kuža pazi in jo zapojte. Poznate še kakšno pesem, v kateri nastopa pes? In za zabavo preberite knjigo Nataše Konc Lorenzutti: Jutri bom siten kot pes.

VREDNOTE

Bremenski mestni godci in Štirje neustrašni delijo veliko skupnih vrednot: **solidarnost, prijateljstvo in tovarištvo**. Predvsem pa obe zgodbi govorita o tem, da vrednost posameznika ni ekonomsko merljiva. Vsakdo ima svoj prostor pod soncem in svoje dragoceno poslanstvo.

V *Štirih neustrašnih* nas zgodba opozori tudi na poštenost: štirje prijatelji si ne prisvojijo naropanih razbojniških zakladov, pač pa jih vrnejo lastnikom.

V novejšem času se uveljavlja izraz starizem za miselnost ali ravnanje, ki temelji na neupoštevanju in zapostavljanju starejših (istopomenka je *staromrzništvo* (FRAN)). Gre za vnaprejšnje, neosnovano mišljenje o starejših, ki vodi v zapostavljanje in diskriminiranje.

Pred 19. stoletjem so starejše pogosto obravnavali s spoštovanjem, saj so bili zakladnica modrosti in izkušenj. To je bilo deloma posledica nižje pričakovane življenjske dobe, kar je pomenilo, da je manj ljudi dočakalo visoko starost, zaradi česar so bili starejši bolj cenjeni. Z modernizacijo in spreminjajočimi se družbenimi okoliščinami pa se je staranje začelo dojemati kot družbeni problem in ne kot naravni proces. V družbi, ki povečuje mladost, hitrost in zdravje, je vse, kar odstopa od teh idealov, manjvredno. Zato je treba vedno znova opozarjati na dragoceno raznolikost in kakovost, ki jo s seboj prinašajo starost, izkušnje, poglobljenost in počasnost.

RAZMISLEK

Ali radi prisluhnemo starejšim ljudem, ki so živeli v drugačni časih? Koliko zanimivih reči opazimo, če se peljemo z avtomobilom, in koliko, če hodimo peš? Ali hitrost vpliva na to, kako dobro vidimo podrobnosti, ali kako natančno naredimo kakšno stvar?

PREGOVORI

V predstavi *Štirje neustrašni* junaki izrečejo kar nekaj znanih pregovorov in drugih modrih misli. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je zapisano, da je pregovor ljudska književna zvrst, ki kratko, navadno v prisposobi, izraža kako življenjsko izkušnjo. Taka sta na primer stara in uveljavljena pregovora:

Za vsakim dežjem posije sonce. in Brez dela ni jela. Je pa avtorica Saša Eržen napisala še nekaj lepih misli v slogu pregovorov, ki so prav tako modra spoznanja o življenju: *Sam greš hitreje, a v družbi prideš dlje. ... Dom je tam, kjer so prijatelji. ... Življenje brez prijateljev je kot dan brez sonca.*

RAZMISLEK

Dopolnite pregovore:

Kdor drugemu jamo koplje, ...

Kdor visoko leta, ...

Laž ima kratke ...

Lepa beseda lepo ...

Razmislite, kaj ti pregovori pomenijo, in najдите še več primerov zanimivih pregovorov.

MUZIKAL

Predstava Štirje neustrašni zaradi pesmi in glasbe deluje kot muzikal. Zaradi besedila in smešnih situacij v nekaj prizorih postane komedija. Nočni prizor v gozdu je prava strašljivka ... Ko živali v hišici sredi gozda odkrijejo roparsko dvojico, pa tudi kriminalka.

RAZMISLEK

Kakšne zgodbe in predstave imate radi? Ali se radi smejite, uživate v glasbi ali tudi v tem, da vas je včasih malo strah?

VRSTE LUTK

Ustvarjalna ekipa predstave si je želela lutk, ki bodo živahne, sposobne hitrega premikanja, gestikulacije in mimike, zato je izbrala **mimične lutke**, pri katerih igralci dajo svojo roko v glavo lutke in premikajo lutkina usta. Lutke štirih živalskih junakov nastopajo v dveh različicah: večji in manjši. Velika različica ima noge lutk pripete na noge igralcev in je zato lutka bolj gibčna in poskočna. Igralci lahko z eno roko oživljajo glavo in usta lutke, z drugo pa roko lutke. Manjša različica je **ročna lutka**, ki jo igralci vodijo samo z eno roko, ki jo vdenejo v celo lutko. Ta vrsta lutke je priročna v prizoru z razbojniško mamo in sinom, kjer manjše lutke delujejo v sozvočju s senčnim prizorom. **Senčno gledališče** je bila izbira za razbojnika, ki ju v temni noči vidimo skozi osvetljeno okno. Gre za ploski, a premični senčni lutki.

Ekipa se je odločila, da so kmetje predstavljeni z **velikimi glavami** in značilnimi obrazi, ki odsevajo njihove značaje. Igralec drži glavo pred svojim obrazom kot velikansko masko, ki odpira usta. Maske si v tem primeru ne nadene na obraz.

NAMIG

V Lutkovnem gledališču Maribor smo na repertoarju že imeli predstavi, narejeni po zgodbi Bremenski mestni godci. Leta 1979 je nastala

predstava Štirje godci. Na povezavi <https://www.lg-mb.si/pretekle-sezone/stirje-godci/> najdete ustvarjalno ekipo in fotografije iz predstave. Tudi pod naslovom Concerto Grosso se je skrivala pravljica o oslu, petelinu, mački in psu. Na povezavi <https://www.lg-mb.si/pretekle-sezone/concerto-grosso/> najdete več o predstavi, narejeni leta 1994.

PREDSTAVITEV EKIPE

Marjan Nečak

REŽISER IN AVTOR GLASBE

Marjan Nečak (Bitola, 1976) je diplomiral iz kompozicije na oddelku za film in gledališče Fakultete za uporabne umetnosti ESRA. Od leta 2003 je stalni sodelavec pri programu interpretacija pesmi na podiplomskem študiju dramskih umetnosti v Skopju. Deluje kot skladatelj in njegovo delo je izjemno cenjeno tako v Makedoniji kot po svetu, od leta 2013 pa ustvarja tudi kot režiser. V želji po raziskovanju celovite gledališke umetnosti je leta 2015 ustanovil gledališče Moving Music Theatre, katerega poslanstvo je združevanje opere, vizualnih umetnosti in izobraževalnih programov. Prvi projekt tega gledališča je bila monooпера z naslovom *Dnevnik norca*. Predstava je nastala leta 2015 po motivih kratke zgodbe Nikolaja Vasiljeviča Gogolja. Nečak je pri uprizoritvi sodeloval kot režiser, avtor glasbe in scenograf, predstava pa je doživela velik uspeh ter prejela številne nagrade in je stalnica repertoarja še danes.

Režija predstave Štirje neustrašni je Nečakovo četrto sodelovanje z Lutkovnim gledališčem Maribor. Doslej je trikrat sodeloval kot avtor glasbe, in sicer pri uprizoritvah *Mleko in kri* (2021) ter *Srce v temi* (2022), predstavo *Črček in mravlja* (2023) pa je tudi zrežiral.

Saša Eržen

AVTORICA BESEDILA

Saša Eržen za otroke in mladino ustvarja že več kot dve desetletji. Napisala je številne zgodbe, besedila in songe za otroške lutkovne predstave (*Ti loviš!*, *Karelčkove zgodbe*, *Ostržek*, *Zlatolaska in trije medvedi*), scenarije za otroške in mladinske televizijske oddaje (*Firbcologi*, *Studio Kriškraš*) ter besedila za nekaj slikanic. Po njenem scenariju so posneli otroški celovečerni film *Kapa*. Za predstavo *Ti loviš!*, ki jo od novembra 2012 uprizarjajo v Lutkovnem gledališču Ljubljana, je leta 2017 prejela posebno nagrado za dramsko besedilo na mednarodnem lutkovnem festivalu Zlata iskra v Kragujevcu. Za Lutkovno gledališče Maribor je napisala besedili

za predstavi *Želodkova skrivnost* (2022) in *Črček in mravlja* (2023) ter sodelovala pri pisanju besedila za predstavo *Zlatolaska in trije medvedi* (2019).

Damijan Stepančič

AVTOR LIKOVNE PODOBE

Damijan Stepančič je že kot dijak objavljaj stripe v revijah PIL in Ciciban, nato pa nadaljeval študij na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje, kjer je diplomiral iz slikarstva. Svojo ustvarjalno pot je posvetil mladinski knjižni ilustraciji, ilustrira pa tudi dela za odrasle. Ukvarja se s stripom, likovno opremlja učbenike in priročnike ter izdeluje lutke. Že skoraj desetletje predava na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani. Za svoja dela je bil večkrat nagrajen: leta 2010 je bil uvrščen na častno listo mednarodne zveze za mladinsko književnost IBBY, leto kasneje je prejel priznanje Hinka Smrekarja, leta 2025 pa Levstikovo nagrado za življenjsko delo.

Z Lutkovnim gledališčem Maribor je prvič sodeloval pri predstavi *Petelin se sestavi* (2014), za katero je oblikoval likovno podobo, zatem je ustvaril likovno podobo pri predstavah *Kako zorijo ježevci* (2018) in *Prismuknjene zgodbe* (2023).